

Jelena Lukić
(Ka'Foskari, Univerzitet u Veneciji, Odsek
za lingvistiku i komparativne studije kulture)

Изворни научни рад
УДК 811.163.41'246:811.511.141'246
DOI 10.19090/prj.2023.54.193-215
Примљен: 23. 9. 2023.
Прихваћен: 10. 10. 2023.

ODABIR JEZIKA U ISKAZIVANJU EMOCIJA KOD BILINGVALNIH GOVORNIKA: SLUČAJ MAĐARSKOG I SRPSKOG JEZIKA

Posmatrajući bilo koje višejezično društvo, javljaju se pitanja u vezi s temom dvojezičnosti, paralelnog korišćenja maternjeg i drugog jezika i uticaja koji ovi jezici imaju na individuu u procesu iskazivanja emocija. Uprkos sve većem broju istraživanja dvojezičnosti, nije bilo pokušaja da se ova tema obradi imajući u vidu mađarski i srpski kao dva glavna jezika bilingvalnih govornika. Stoga, cilj rada je da se u značajnom obimu shvati veza između bilingvalnih govornika i njihovih jezika pri iskazivanju emocija. U radu je primenjena adaptirana verzija upitnika o bilingvizmu i emocijama (BEQ) uz statističku analizu i intervju kako bi se stekao uvid u kognitivne procese bilingvalnih govornika. Rezultati sugerišu da pojedinci pokazuju sklonost prema određenom jeziku kada razgovaraju o emocijama i emotivnim temama, zahvaljujući mnoštvu subjektivnih faktora kao što su uzrast savladavanja drugog jezika, kontekst savladavanja, znanje jezika i socijalizacija u jeziku. Iako rezultati daju potporu argumentima razvijenim u radu, oni nisu univerzalno primenljivi i isključivo predstavljaju osnovu za dalja istraživanja u datoj naučnoj disciplini.

KLJUČNE REČI: bilingvizam, maternji jezik, drugi jezik, iskazivanje emocija.

1. Uvod

Fenomen dvojezičnosti dugo je bio predmet velikog interesovanja u raznim oblastima. Nedavni trendovi u psiholingvistici doveli su do proliferacije studija koje se bave emocionalnošću jezika pojedinaca (Dewaele 2010; Grosjean – Li – Bialystok, 2013). Posebna pažnja je posvećena izboru jezika u emocionalno (pozitivno i negativno) ispunjenim situacijama. Uprkos implikacijama da

dvojezično ispoljavanje emocija može biti podjednako na oba jezika, postojeća istraživanja sugeriraju da postoje veoma vidljive preference u pogledu izbora jezika ukazujući na mogućnost postojanja mnoštva faktora koji određuju ovaj proces. Osim toga, većina studija o bilingvizmu i emocijama sprovedena je u malom broju jezičkih kombinacija, predstavljajući osnov za istraživanje odnosa dvojezičnosti i emocija kod mađarsko-srpskih bilingvalnih govornika. Rad će nastojati da utvrdi da li bilingvalne osobe različito izražavaju svoje emocije na dva jezika zbog posedovanja znanja ne samo tih jezika već i dve kulture koje oblikuju njihove poglede i percepcije i stoga utiču na mentalne odluke u vezi s izborom jezika. Studija je, dakle, imala za cilj da pruži doprinos razumevanju dvojezičnosti kroz neuobičajenu kombinaciju jezika, rasvetljavajući faktore koji potencijalno određuju percepciju emocionalnosti jezika. Čitalac treba da ima na umu da se studija zasniva na ograničenom broju učesnika koji pripadaju istoj zajednici i da ne može dati sveobuhvatan pregled celokupne populacije. Iako nisu univerzalno primenljivi, rezultati daju podršku prethodno iznetim argumentima u oblasti nudeći osnovu za dalje istraživanje.

2. Kratak osvrt na teorijsku pozadinu bilingvizma

U literaturi postoje različite teorije na temu dvojezičnosti, odnosno o tome kako se bilingvizam definiše. S jedne strane, dvojezične osobe se mogu posmatrati kao osobe koje imaju dve sukobljene ličnosti, gde se sukob odigrava ne samo između jezičkih struktura već i između moralnih i emocionalnih vrednosti, fenomen koji neki naučnici nazivaju lingvističkom šizofrenijom (Clarke 1976; Adler 1977). S druge strane, kako piše Stabs, „dvojezični ljudi govore različite jezike, ali ne doživljavaju svet drugačije kada prelaze sa jednog jezika na drugi” (Stubbs 1997: 359). Bilingvalni govornici mogu da prevazilaze granice jezičkih i/ili kulturoloških ograničenja korišćenjem tehnika kao što su prebacivanje s jezika na jezik (code-switching) ili pozajmljivanje, ali to ne mora značiti da su lingvistički šizofreni.

Velika većina studija o dvojezičnosti fokusirala se na drugu vrstu tumačenja fenomena (jaku i slabu verziju). U jakoj verziji, um bilingvalnih govornika se posmatra kroz prizmu dva monolingvalna govornika u jednoj osobi. Ovo tumačenje, takođe, sugerise da će se bilingvalni govornik smatrati polujezičnim ili

alingvalnim, osim ako nije podjednako vešt u oba jezika. Uzgred, prebacivanje s jezika na jezik ili pozajmljivanje tumači se kao „neuredan jezik” (Grosjean 2008: 12). Ono što ova interpretacija nije uzela u obzir jesu faktori kao što su različite društvene uloge ili potrebe dvojezičnih osoba na oba jezika. Shodno tome, treba uzeti u obzir i holističku, slabiju verziju. Ovde se bilingvalne osobe posmatraju kao celina umesto kao dva odvojena entiteta. Veruje se da bilingvalni govornici razvijaju dva kompletna sistema zahvaljujući koegzistenciji oba jezika u svom umu. Kako objašnjava Grožan:

„Bilingvalni govornik koristi dva jezika – odvojeno ili zajedno – u različite svrhe, u različitim domenima života, sa različitim ljudima. Pošto su potrebe i upotreba ova dva jezika obično prilično različita, bilingvalni govornici retko podjednako ili potpuno tečno govore dva jezika. Nivoi poznavanja jezika zavisiće od potrebe za tim jezikom i povezanošću sa određenim domenom, ukazujući na „fosilizovane” kompetencije mnogih bilingvalnih govornika u bilo kom od njihova dva jezika”

(Grosjean 2008: 14).

Iako bilingvalni govornici ponekad nisu podjednako vešti u svojim jezicima, oni će razviti komunikativnu sposobnost koju zahteva okruženje. Dolazak u kontakt s novim sagovornicima, u novim sredinama, primoraće bilingvalne osobe da razviju i restrukturiraju svoje jezičke sposobnosti kako bi zadovoljili nove komunikativne potrebe. Ovaj tip procesa dualne socijalizacije zavisi od različitih konteksta i vremenskih perioda u kojima se bilingvalni govornici nalaze, dokazujući uticaj mnoštva faktora na izbor jezika. Prema Aneti Pavlenko, percepcije lingvističkih i kulturnih razlika, različiti konteksti učenja, različiti nivoi jezičke emocionalnosti i različiti nivoi jezičkog znanja čine osnovu izbora jezika (Pavlenko 2006: 10). Relevantna uloga prethodno pomenutih faktora u razvoju jezika među bilingvalnim govornicima primarni je predmet istraživanja ovog rada.

3. Metodologija istraživanja

Cilj studije je da se analizira uticaj emotivnog stanja na izbor jezika bilingvalne osobe. Kvalitativne i kvantitativne metode su primenjene kako bi se pokazalo u kojim situacijama se govornici odlučuju za svoj maternji jezik, u kojim za svoj drugi jezik i da li koriste kombinaciju dva jezika u emocionalnim situacijama. Rezultati su upoređeni s onima iz prethodnih studija kako bi se

ustanovilo da li su u skladu ili u suprotnosti s postojećim istraživanjima u oblasti. Stoga, glavna istraživačka pitanja ovog rada jesu sledeća:

- Da li spoljni lingvistički faktori utiču na izbor jezika kada je u pitanju izražavanje emocija kod bilingvalnih govornika, i ako utiču, u kojoj meri?
- Da li dugo i sadržajno izlaganje jednom od jezika dovodi do nižeg praga njegove aktivacije, a time i do povećane upotrebe u emocionalnom kontekstu?
- Da li se može međujezički fenomen promene jezika u razgovoru (code switching) pojaviti kao rezultat nejednakosti obima vokabulara vezanog za emocije u dva jezika?

Prva hipoteza počiva na pretpostavci da će učesnici određeni jezik koji su počeli da stiču u detinjstvu koristiti češće od drugog jezika za izražavanje emocija. Faktor uzrasta pri sticanju jezika uticaće na emocionalnost, ne samo zbog svoje povezanosti s limbičkim sistemom već i zbog povezanosti s emocionalnim situacijama doživljenim u mladosti, kao što je pokazano u nekoliko studija (Pavlenko 2009; Dewaele 2010). Uzgred, emocionalnost može biti povezana s faktorom konteksta savladavanja jezika, gde se pretpostavlja da će ljudi koji su naučili jedan od svojih jezika u naturalističkom kontekstu taj jezik češće koristiti za ispoljavanje emocija.

Autor je, takođe, pretpostavio da bi učestalost upotrebe mogla biti značajan faktor jer ne samo da utiče na proces aktivacije jezika već može dovesti do jezičkog „mirovanja“. Jezici koji se koriste redovno i u različitim kontekstima imaju niži prag aktivacije i smatraće se dominantnim u nečijem umu, dok će retko korišćeni jezici dolaziti u stanje mirovanja. Drugim rečima, izražavanje emocija može biti određeno stalnim izlaganjem datom jeziku.

Poslednja postavljena hipoteza se odnosi na promenu jezika tokom razgovora odnosno „code switching“. Promena se može desiti kada govornici osećaju da su određene teme bolje obrađene na drugom jeziku. Razlog za promenu jezika mogao bi biti taj što govornici pribegavaju datom jeziku kako bi postigli određene ilokucione efekte ukazujući na gorepomenutu nejednakost emotivnih reči u dva jezika. Pristupanjem svom bogatom jezičkom repertoaru bilingvalni govornici bi se mogli odlučiti za kombinovanje reči na oba jezika kako bi postigli optimalni efekat.

3.1. Metod

Poslednjih godina najčešći postupak za procenu uticaja emotivnog stanja na odabir jezika među bilingvalnim govornicima bio je upitnik pod nazivom *Bilingvalizam i emocije* (BEQ) (Dewaele – Pavlenko 2001–2003). Ovaj rad je primenio adaptiranu verziju pomenutog upitnika zajedno s dodatnom kvalitativnom metodom (intervju) kako bi se stekao uvid u misaoni proces bilingvalnih govornika. Dodatne informacije o proceduri biće date u narednim odeljcima.

3.2. Učesnici

U istraživanju je učestvovalo 35 mađarsko-srpskih bilingvalnih govornika (22 žene (63%) i 13 muškaraca (37%)). Starosno doba ispitanika se kretalo od 21 do 67 godina s prosekom od 41,7 i standardnom devijacijom od 14,3. Svi učesnici su odrasli u višejezičnom okruženju, gde se mađarski govorio kao maternji jezik, a srpski kao jezik okruženja. Učesnici su pripadali manjinskoj grupi i zajednici u kojoj su u detinjstvu naučili dva jezika. Poznavanje oba jezika mereno je korišćenjem upitnika za samoprocenu, tj. prilagođenog upitnika pod nazivom *Bilingvalni jezički profil* (Birdsong et al. 2012). Upitnik se sastoji od pitanja o istoriji poznavanja jezika učesnika, upotrebi jezika i subjektivnoj proceni poznavanja oba jezika. Stavovi u vezi s četiri veštine (čitavanje, slušanje, govor i pisanje) mereni su korišćenjem Likertove skale (1 = osnovno znanje do 6 = potpuno tačno), dobijene srednje vrednosti 5,39 i standardne devijacije 0,34 za maternji jezik, kao i srednje vrednosti 4,77, i standardne devijacije 0,58 za drugi jezik. Uopšteno govoreći, većina učesnika smatra da tačno zna oba jezika. U slučaju intervjuja, učestvovalo je 15 ispitanika (9 žena i 6 muškaraca). Starosno doba učesnika kretalo se od 22 do 66 godina s prosekom od 38,8 i standardnom devijacijom od 13,4. Učesnici su izabrani na osnovu odgovora datih u upitniku.

3.3. Materijali

Upitnik pod nazivom *Bilingvalizam i emocije* podeljen je u nekoliko delova. Prvi deo se bavio polom učesnika, uzrastom, ocenjivanjem poznavanja oba jezika, učestalosti korišćenja i kontekstom savladavanja jezika. Drugi deo se sastojao iz pitanja u formatu Likertove skale vezanih za izbor jezika u izražavanju emocija, na primer, koji se jezik koristi za razgovor s različitim sagovornicima, koji za

unutrašnji govor i izražavanje specifičnih emocija (npr. ljubav). Treći deo se sastojao od pitanja koja su dublje zalazila u temu emocionalnog izražavanja na dva jezika (jezičke preference, prisećanje na traumatična iskustva i razgovor o emocionalnim temama). Prosečna brzina popunjavanja upitnika bila je približno 20 minuta.

3.4. Procedura

Pre popunjavanja upitnika, učesnici su morali da potpišu obrazac saglasnosti da učestvuju u studiji. Kada je obrazac potpisan, svakom učesniku je dodeljen broj koji služi kao identifikaciona šifra. Ukupno 42 bilingvalna govornika popunila su upitnik, što je označilo drugu fazu procesa. Međutim, na analizu su prosleđeni podaci 35 ispitanika pošto 7 učesnika nije u potpunosti popunilo upitnik. Nakon kvantitativne analize dobijenih podataka korišćenjem programa za statističku obradu podataka JASP, nekolicina učesnika čiji su odgovori bili u skladu ili u suprotnosti s predloženim hipotezama pozvani su na polustrukturirani intervju, na dalje tumačenje mišljenja i stavova, kako bi se dobili bogatiji podaci i steklo šire shvatanje osnovnih kognitivnih procesa. Vredno je pomenuti da je prethodno osmišljen i pilotiran set polustrukturiranih pitanja za intervju. Intervjui su transkribovani i analizirani od strane autora rada i korišćenjem alata pod nazivom Voyant tools za istraživanje obrazaca i tema.

4. Rezultati istraživanja

4.1. Uzrast pri savladavanju drugog jezika

Uočena je značajna interakcija između faktora uzrasta savladavanja drugog jezika i izbora jezika pri izražavanju emocija. Naime, 24 učesnika (69%) koji su naučili drugi jezik u ranom uzrastu (od početka kombinatornog govora / do 5. godine) otkrili su da koriste oba jezika u sličnoj meri u pogledu izražavanja emocija. Skoro jedna četvrtina anketiranih izjavila je da koristi samo maternji jezik za izražavanje emocija, pri čemu je prosečni uzrast savladavanja drugog jezika tih ispitanika 19,5 godina. Mali broj učesnika (11%) naveo je da koriste drugi jezik kao glavni za emocionalno izražavanje. Analizirajući odgovore iz intervjua prethodnopomenute grupe treba napomenuti da je dve trećine izjavilo da pripadaju zajednici u kojoj se isključivo govori drugi jezik, ukazujući na slab kontakt sa maternjim jezikom.

4.2. Kontekst savladavanja jezika

Što se tiče konteksta savladavanja jezika, od 35 učesnika nešto više od polovine izjavilo je da su naučili drugi jezik u mešovitom kontekstu jer su bili izloženi jezicima kako u školi tako i kroz socijalizaciju. Određeni broj učesnika je izjavio da su bili izloženi drugom jeziku samo u naturalističkom kontekstu, dok su poslednju grupu činili učesnici koji su jezik stekli isključivo kroz formalnu interakciju (obrazovni sistem).

4.3. Jezička socijalizacija

Uobičajeno mišljenje među ispitanicima jeste da različiti odnosi (ili njihov nedostatak) unutar date jezičke zajednice povećavaju ili smanjuju šanse za upotrebu jezika u izražavanju emocija. Suprotstavljeni stavovi u pogledu izbora jezika pri izražavanju emocija dali su iste rezultate. Učesnici koji su razvili različite vrste odnosa unutar jezičke zajednice izjavili su da imaju široku lepezu afektivnog rečnika koji redovno koriste. S druge strane, ispitanici s malo odnosa izgrađenih u datoj zajednici smatraju da im nedostaju sagovornici i situacije koje bi olakšale proces izražavanja emocija na pomenutom jeziku.

4.4. Učestalost upotrebe

Na osnovu odgovora datih u upitniku, više od dve trećine učesnika (84%) pokazalo je da redovno korišćenje oba jezika u različitim kontekstima olakšava proces jezičke aktivacije u pogledu ispoljavanja emocija. Učesnici koji su konstantno bili izloženi tim jezicima izjavili su da ne prave razliku između dva jezika u razgovoru u vezi s emocijama. Međutim, tema koja se javila u intervjuima s učesnicima koji su koristili jedan od dva jezika u manjoj meri (16%) bila je vezana za osećaj „gubljenja” zanemarenog jezika tokom vremena. Nadovezujući se na prethodnopomenutu temu u pogledu učestalosti upotrebe, vredi napomenuti da od 29 učesnika koji su izjavili da koriste oba jezika u istoj meri 72% ga je koristilo kod kuće, s prijateljima i na poslu, 22% ga je koristilo isključivo na poslu, a 3% koristilo ga je isključivo kod kuće. Rezultati vezani za mrežu sagovornika mogli bi poslužiti i kao osnova za utvrđivanje dominantnosti jednog jezika u datim situacijama ili kod određenih ljudi.

4.5. Dominantnost jezika

Kada su učesnici upitani o dominantnosti jezika, većina (89%) izabrala je svoj maternji jezik uprkos podacima koji upućuju na isti nivo znanja oba jezika. Na osnovu podataka s intervjuva, ispitanici su ovaj izbor pripisali intenzivnim ličnim vezama odnosno porodičnim i vršnjačkim odnosima. Učesnici su, takođe, izjavili da se osećaju iskrenije i sentimentalnije kada koriste maternji jezik. Međutim, treba napomenuti da se 11% ispitanika opredelilo za drugi jezik kao dominantan jezik nudeći isto objašnjenje. Nekoliko učesnika je izjavilo da se percepcija dominantnog jezika promenila razvijanjem dugoročnih odnosa sa svojim trenutnim partnerima. Postoje i slični primeri učesnika koji su nakon braka svoj drugi jezik smatrali dominantnijim, kako je postao jezik njihovog okruženja.

4.6. Promena jezika pri komunikaciji (code-switching)

Što se tiče promene jezika pri komunikaciji, velika većina učesnika je tokom intervjuva pokazala značajan broj promena. Prosečna vrednost promene jezika bila je 24,6 po intervjuu sa standardnom devijacijom od 36,8, pokazujući slaganje s rezultatima upitnika. Na primer, kada su upitani o promeni jezika u vezi s određenim temama, 84% učesnika je izjavilo da koriste oba jezika kada govore o ličnim ili emocionalnim temama. Nekoliko učesnika je primetilo da osećaju da reči iz jednog jezika ne opisuju dovoljno uspešno njihove emocije ili nisu dovoljno snažne za datu situaciju. Nakon intervjuva moglo se primetiti da su ispitanici prelazili s jednog jezika na drugi isključivo kada su razgovarali s bilingvalnim osobama koje dele iste jezike. Na primer, kada su upitani šta se dešava ako razgovaraju s monolingvalnom osobom o emocionalnoj ili ličnoj temi, nekoliko ispitanika je reklo da se trudi da svoje gledište objasni isključivo na jeziku sagovornika jer u toj situaciji nemaju izbora u odabiru jezika koji bi im olakšao iskazivanje emocija. Sličan rezultat je dobijen i u vezi s pitanjem prelaska s jednog jezika na drugi u okviru razgovora s određenim ljudima. Većina učesnika (82%) izjavila je da prelazi s jezika na jezik u razgovoru s članovima porodice i prijateljima, dok je jedan broj ispitanika to proširio na radno mesto. U oba slučaja sagovornici su bili bilingvalni. Ovi rezultati pokazuju da se prebacivanje s jezika na jezik smatra nezamenljivim elementom komunikacijskih strategija bilingvalnih osoba i da, kao takvo, itekako služi svrsi u izražavanju emocija.

4.7 Specifične emocije

4.7.1. Bes

Poslednji deo upitnika bavio se specifičnim emocijama i individualnim preferencama u pogledu jezika u različitim emocionalnim situacijama. Za početak, učesnici su upitani na kom jeziku bi izrazili bes kada su sami, kada razgovaraju s prijateljima ili porodicom i kada razgovaraju sa strancima. Rezultati pokazuju da 38% ispitanika koristi oba jezika za izražavanje besa. Važno je napomenuti da je u poređenju s prethodnim rezultatima, gde je većina učesnika izjavila da koristi oba jezika za uopšteno izražavanje emocija (tj. 84%), došlo do smanjenja vrednosti kada je u pitanju specifična emocija. U ovom segmentu upitnika 56% ispitanika je reklo da bi koristilo svoj maternji jezik, dok je 6% reklo da bi se opredelilo za drugi jezik. Ono što bi se moglo zaključiti iz rezultata jeste da je značajan broj učesnika izabrao maternji jezik, navodeći da je prvi jezik emocionalno snažniji u pogledu izražavanja besa. Ipak, nekoliko učesnika je navelo da koriste drugi jezik kada izražavaju bes. Daljom analizom utvrđeno je da to dvoje ispitanika pripadaju grupi bilingvalnih govornika koji su odabrali drugi kao dominantni jezik (jezik partnera i/ili jezik zajednice).

Slični rezultati dobijeni su na pitanje vezano za pogrдне reči. Naime, nešto više od polovine ispitanih izjavilo je da striktno koriste maternji jezik kada psuju. Nedostatak kontrole i razmišljanja koji prethode ovoj radnji sugerišu da je odgovor spontan i instinktivan, što pruža uvid u urođenu reakciju bilingvalnog uma. Na pitanje o pogrđnim rečima jedan broj ispitanika je naveo da maternji jezik nosi emocionalnu snagu koja im je potrebna za postizanje cilja, odnosno izražavanje ljutnje ili duševne patnje. Međutim, nekolicina ispitanika je izjavila da koriste drugi jezik kada psuju jer ih to udaljava od situacije. Učesnici se osećaju kao da pogrđna reč nema takvu emocionalnu težinu u drugom jeziku kao što ima u maternjem jeziku. Ovi rezultati otkrivaju zanimljivu interpretaciju negativnih emocija i njihovog prikaza na dva jezika. Uprkos analizi donekle suprotstavljenih gledišta, glavni zaključak koji se može izvući iz odgovora jeste da na osnovu cilja (povećavanja ili snižavanja nivoa uzbuđenja) učesnici imaju preference u pogledu izbora jezika.

4.7.2. Strah i anksioznost

Kada su učesnici upitani da li osećaju anksioznost dok koriste bilo koji jezik, velika većina je navela da nemaju problema s korišćenjem navedenih jezika. Blago odstupanje od norme primećeno je u nekoliko slučajeva gde su učesnici smatrali da im nedostaje znanje drugog jezika ili samopouzdanje u upotrebi maternjeg jezika kada razgovaraju u javnosti, sa strancima ili telefonom. Osim razgovora o anksioznosti učesnicima je postavljeno pitanje o izboru jezika kada govore o negativnim ili teškim sećanjima. Nešto više od polovine ispitanika reklo je da bi radije razgovaralo o takvim temama na drugom jeziku. Odgovori ostalih učesnika podeljeni su u dve glavne kategorije, odnosno na učesnike koji su naveli da bi koristili maternji jezik (38%) i one koji su otkrili da nemaju preferenci (8%). Intervjui s ispitanicima iz najveće grupe otkrili su da je odabir drugog jezika u velikoj meri povezan s emocionalnošću maternjeg jezika, zaključivši da im drugi jezik nudi neophodnu distancu u razgovoru o veoma emotivnim temama. Suprotno gledište je proizašlo iz odgovora druge grupe. Učesnici ove grupe su izjavili da radije koriste maternji jezik u razgovoru o uznemirujućim ili bolnim sećanjima jer im daje odgovarajuću osnovu za ispoljavanje emocija. Poslednju grupu činile su 3 osobe koje su bile ravnodušne u pogledu izbora jezika kada su razgovarali o traumatskim iskustvima. Daljom analizom se utvrdilo da su pomenute osobe simultani bilingvalni govornici što sugerise da su njihova sećanja zasnovana na oba jezika. Rezultati pokazuju da su visokoemocionalne situacije ukorenjene u načinu obrade emocija pojedinca. Ako pojedinac radije izbegava razgovore o takvim temama zbog neželjenih efekata opredeljuje se za svoj drugi jezik, dok ako želi da u potpunosti prenese svoje emocije, bira maternji jezik.

4.7.3. Ljubav

Odgovarajući na pitanje u vezi s izjavljivanjem ljubavi, znatan deo ispitanika (52%) smatra da njihov maternji jezik ima veću emocionalnu težinu, dok je 39% ispitanika izjavilo da ne prave razliku između dva jezika kada izražavaju takve emocije. Mali procenat učesnika (9%) izjavio je da se osećaju iskrenije kada koriste drugi jezik za izjavljivanje ljubavi. Daljom analizom utvrđena je visoka korelacija između odabira drugog jezika za iskazivanje emocija i okruženja govornika. Tri osobe koje pripadaju ovoj grupi većinu svog života provele su u okruženju gde se koristio drugi jezik zbog čega je taj jezik postao dominantan.

Imajući u vidu gorenavedene podatke, većina ljudi je bila pod uticajem brojnih faktora kada su se odlučivali o jeziku za izražavanje ljubavi. Rezultati bi mogli da ukazu na to da učestalost korišćenja i okruženje u kom su učesnici boravili utiču na proces donošenja odluka. Uporedivi rezultati dobijeni su iz dodatnog pitanja u vezi s pojmovima za iskazivanje nežnosti. Skoro polovina ispitanih (47%) izjavila je da je maternji jezik značajniji od drugog jezika kada je u pitanju iskazivanje nežnosti. U skladu s prethodnim rezultatima, 44% učesnika je izjavilo da u istoj meri iskazuju nežnost na oba jezika. Ipak, troje učesnika je navelo da koriste svoj drugi jezik više nego maternji kada su u pitanju emotivni pojmovi. U ovom slučaju je utvrđena korelacija između izbora jezika kao jedne varijable i sagovornika kao druge. Ono što proizilazi iz ovih rezultata jeste da je ključni faktor izbora jezika za iskazivanje nežnosti nivo interakcije na određenom jeziku. Emotivni termini će se koristiti na jeziku u kojem je pojedinac iskusio mnoštvo pozitivnih emocija, dok će se drugi jezik izbegavati ako pomenuta osoba nije doživela pozitivna iskustva u datom jeziku.

5. Diskusija

Inicijalna hipoteza je uspostavljena u pogledu spoljašnjih jezičkih faktora koji bi mogli pomoći bilingvalnom govorniku u procesu donošenja odluka o jeziku korišćenom za izražavanje emocija. Empirijski dokazi su otkrili da učesnici koji su simultani bilingvalni govornici (koji znaju oba jezika od rođenja) ili su naučili drugi jezik u mladosti češće koriste drugi jezik za izražavanje emocija. Ovi rezultati su u skladu s prethodnim studijama koje ukazuju na to da uzrast pri savladavanju drugog jezika utiče na proces donošenja odluka u vezi s izborom jezika za izražavanje emocija (Grosjean 2008; Dewaele 2010). Još jedan rezultat u vezi s faktorom uzrasta savladavanja jezika jeste da je većina učesnika izabrala maternji jezik kao emocionalno jači jezik iako su imali isti nivo znanja oba jezika, ali su naučili drugi jezik nakon detinjstva. Moguće objašnjenje za ovaj rezultat, osim povezanosti varijable s limbičkim sistemom, može se pripisati emocionalnim situacijama doživljenim u mladosti, kao što je prikazano u radu drugih studija u ovoj oblasti (Pavlenko 2006; Grosjean 2008). Što se govornik češće susreće s emotivnim situacijama to je jača veza s tim jezikom.

Rezultati koji se tiču uzrasta savladavanja jezika u skladu su s još jednim bitnim faktorom – kontekstom savladavanja jezika. Kvantitativni i kvalitativni rezultati pokazali su da je jezičko okruženje bilo od ključnog značaja za donošenje odluka u vezi s izborom jezika u izražavanju emocija, potkrepljujući podatke iz prethodnih studija (Pavlenko 2002; Dewaele 2010). Važno je napomenuti da je nekoliko učesnika doživelo promenu gde je drugi jezik postao dominantan jezik za izražavanje emocija usled promene okruženja, odnosno razvoja emocionalnih odnosa na drugom jeziku. Ove konstatacije mogu se delimično objasniti kroz komplementarni princip (Grosjean 2008) pošto su neki ispitanici priznali da koriste jezike samo u određenim kontekstima. Na primer, ispitanici koriste jedan jezik kada razgovaraju s voljenima, a drugi kada rade, što je otkrilo da razlika između jezika može zavisi od percipirane emocionalnosti okruženja.

Osim toga, važno je navesti da niko od učesnika nije imao traume vezane za drugi jezik jer su jezik naučili u pozitivnom okruženju. Rezultat je u skladu s rezultatima prethodnih studija koje pokazuju kako ljudi koji su naučili jedan jezik u izazovnom i negativnom okruženju, izbegavaju da ga koriste ili ga koriste manje od onih koje su naučili u pozitivnom okruženju (Chomsky 2006; Pavlenko 2014). Slične implikacije mogu se primetiti u vezi s formalnim (obrazovnim) i naturalističkim kontekstom. Govornici koji su naučili jezik u naturalističkom kontekstu češće koriste taj jezik u različitim okolnostima, što su potvrdili i rezultati studije. Jedan broj učesnika koji su naučili drugi jezik u naturalističkom kontekstu izjavili su u intervjuima da ne prave razliku između dva jezika u pogledu izražavanja emocija budući da su bili izloženi takvim iskustvima u brojnim prilikama. Dati rezultat predstavlja osnov za analizu druge formulisane hipoteze koja se bavi nižim pragom aktivacije jezika.

Prema prethodnim studijama (Pavlenko 2009; 2014; Grosjean – Li 2013) proces aktivacije jezika regulisan je faktorom učestalosti upotrebe. Jezici koji se koriste redovno i u različitim kontekstima imaju niži prag aktivacije i smatraće se dominantnim u nečijem umu, dok će retko korišćeni jezici generisati viši prag aktivacije (Grosjean – Li 2013). Nakon analize rezultata upitnika i intervjua postaje jasno da učesnici postupaju u skladu s ovom pretpostavkom, priznajući da vremenom „gube” zanemareni jezik. Prema Šmidu (Schmid 2009) ovaj obrazac je veoma čest jer u ovim slučajevima postoji mogućnost da se prvi jezik zaboravi.

Slični rezultati su dobijeni u analizi uticaja jezičke socijalizacije, pokazujući povezanost između ovog faktora i faktora učestalosti upotrebe.

Izražavanje emocija kod bilingvalnih govornika može zavistiti od grupa ljudi s kojima bilingvalne osobe komuniciraju na određenom jeziku, što ukazuje na uticaj faktora jezičke socijalizacije (Wierzbicka 1999; Dewaele 2010). Ilustracije radi, učesnici koji su imali široku mrežu sagovornika na oba jezika otkrili su da u jednakoj meri izražavaju emocije na oba jezika. S druge strane, nekoliko učesnika je izjavilo da imaju malu mrežu sagovornika na jednom od jezika što je zauzvrat ograničavalo izražavanje emocija na pomenutom jeziku. Bez obzira na to koji jezik se smatra „slabijim” za izražavanje emocija, rezultati se mogu pripisati izloženosti emocionalnom kontekstu na datom jeziku. Poznavanje jezika samo po sebi ne određuje razumevanje emocija, osim ako pojedinac nije upoznat s vokabularom vezanim za emocije na ciljnom jeziku.

Gorepomenuti nedostatak vokabulara dovodi do argumenta da izbor jezika može biti određen i neekvivalentnošću reči u dva jezika. Prvobitno je postavljena hipoteza da će se zbog nedostatka vokabulara kod bilingvalnih govornika pojaviti fenomen promene jezika u razgovoru kako bi se nadoknadilo odsustvo vokabulara na jednom od jezika. Rezultati studije pokazuju da velika većina bilingvalnih govornika koristi oba jezika istovremeno kada se suoče s emocionalnim situacijama. Moguće objašnjenje se može pronaći u osnovi komplementarnog principa. Kao što Grožan navodi, „bilingvalni ljudi obično koriste svoje jezike u različite svrhe, u različitim domenima života, sa različitim ljudima. Različiti aspekti života često zahtevaju različite jezike” (Grosjean 2008: 23). Stoga bi se moglo reći da neekvivalentnost vokabulara vezanog za emocije i, shodno tome, implementacija više jezika, počiva na raznovrsnosti situacija u kojima se bilingvalni govornici nađu tokom svog života. Ovo gledište potkrepljuju i odgovori iz intervjua kako je jedan broj ispitanika izjavio da „prelazi” na jezik koji bolje opisuje njihove emocije, ukazujući na nedostatak iskustava u jeziku koji je korišćen do tog trenutka. Ovakav način rezonovanja bi se dodatno mogao objasniti rečima Žana Devaela: „Umesto da pokušavamo da usmerimo talas emocija kroz usko grlo slabijeg jezika, emocije se „prelivaju” i verbalizuju na bilo kom jeziku koji govorniku dozvoljava da kanališe svoja osećanja na zadovoljavajući način“ (Dewaele 2010: 213).

Devaelov zaključak nudi još jednu moguću interpretaciju promene jezika u emotivnim razgovorima, a to je dominantnost jezika. Promena jezika može zavisiti od govornikovog nivoa poznavanja datog jezika, odnosno iznenadno emocionalno uzbuđenje može posledično da izazove pojavu dominantnijeg jezika. Istraživanje je otkrilo da su učesnici u većoj meri koristili oba jezika kada su govorili o emocijama na svom manje dominantnom jeziku. Dodatno objašnjenje za ovaj rezultat može biti da govornici biraju određeni jezik kako bi postigli specifične ilokucione efekte koji bi inače bili izostavljeni. Pristup bogatom jezičkom repertoaru omogućava bilingvalnim govornicima da kombinuju jezike kako bi postigli optimalnu emocionalnu snagu, zaobilazeći nedostatak vokabulara u bilo kom od dva jezika.

Drugo moguće objašnjenje za neekvivalentnost vokabulara može biti povezano s intimnošću ili distancom koju čovek oseća kada koristi određeni jezik. Jedan broj učesnika je primetio da se maternji jezik čini intimnijim i da prelazak na drugi jezik omogućava ispitanicima da se distanciraju od emocionalne težine koju tema nosi. Rezultati su u skladu sa studijom Anete Pavlenko (Pavlenko 2005) koja tvrdi da prelazak na maternji jezik ukazuje na intimnost, dok prelazak na drugi jezik signalizira stvaranje potrebne udaljenosti. Starija literatura u ovoj oblasti pokazuje da prelazak na drugi jezik nudi neophodnu odvojenost od intenzivnih emocija, pokazujući smanjenje nivoa anksioznosti (Bond – Lai 1986; Javier – Marcos 1989). Međutim, maternji jezik se ne posmatra uvek kao jezik emocionalne intimnosti. Mali broj učesnika je pokazao da je njihov maternji jezik jezik distanciranja, podržavajući hipotezu da jezička dominantnost može uticati na izbor jezika za izražavanje emocija.

Procenat promene jezika u emocionalnim situacijama može se dodatno pripisati narušavanju ravnoteže jezičkih režima usled emocionalnosti teme. Na osnovu teorije Grožana o jezičkim režimima (Grosjean 2008), jezici bilingvalnih govornika se aktiviraju u različitoj meri u okviru razgovora. Kada se bilingvalna osoba suoči s veoma emotivnom temom, donosi se nesvesna odluka o potrebi za drugim jezikom i stepenu aktivacije jezika. Bilingvalni govornik se nesvesno odlučuje za jezik koji će koristiti u komunikaciji u zavisnosti od niza faktora (emocionalnosti teme, poznavanja jezika sagovornika, srodničkih odnosa). U radu Žana Devaela (Dewaele 2010) utvrđeno je da je promena jezika češća u situacijama

gde bilingvalne osobe razgovaraju o emocionalnim temama s bliskim sagovornicima nego sa strancima.

Na osnovu rezultata bi se moglo zaključiti da većina učesnika u studiji pokazuje sklonost prema jednom od dva jezika u visokoemotivnim situacijama. Ova odluka se može pripisati mnoštvu faktora kao što su uzrast savladavanja drugog jezika, kontekst savladavanja, učestalost upotrebe i jezička socijalizacija. Rezultati bi stoga trebalo da posluže kao osnova za bolje razumevanje dinamične prirode emocionalne komunikacije kod bilingvalnih osoba i stepena jedinstvenosti koju svaki pojedinac pokazuje u upotrebi dva jezika. U cilju postizanja sveobuhvatnijeg razumevanja gorepomenutog pitanja, sledeći odeljak će ispitati način na koji kombinacija faktora utiče na izbor jezika, fokusirajući se na prikaz specifičnih emocija bilingvalnih osoba.

5.1. Bes

Ono što bi se moglo zaključiti na osnovu rezultata ovog istraživanja jeste da je ispoljavanje besa povezano s gubitkom kontrole nad emocijama što, zauzvrat, direktno utiče na gubitak kontrole nad izborom jezika. Većina učesnika se opredelila za svoj maternji jezik pri ispoljavanju besa uprkos tome što podjednako zna oba jezika. Primera radi, nekoliko učesnika je zaključilo da drugi jezik nema istu emocionalnu snagu kao maternji jezik te ne pruža očekivano rasterećenje. Rezultat bi se delimično mogao objasniti rezultatima Altaribine studije koja tvrdi da termini vezani za emocije u maternjem jeziku ostavljaju brojne tragove u sećanju, pojačavajući semantičku reprezentaciju navedenih reči (Altarriba 2003). S druge strane, za termine na jeziku koji se retko koristi, u ovom slučaju drugom jeziku, kaže se da su slabije kodirani u pamćenju. Dakle, izbor jezika u pogledu ispoljavanja besa može proizaći iz udaljenosti između jezika koju stvara nedostatak konotacija u umu govornika.

Ipak, moraju se uzeti u obzir i drugi faktori koji bi mogli uticati na odabir jezika za izražavanje emocija kao što su uzrast savladavanja drugog jezika, kontekst savladavanja i jezička socijalizacija. Učesnici koji su se odlučili za svoj maternji jezik pripadaju grupi u kojoj se uzrast savladavanja drugog jezika kreće između ranog detinjstva (10 godina) i dvadesetih godina. Jedno od mogućih objašnjenja za ovaj izbor može biti da se sistemi emocionalne regulacije razvijaju zajedno s jezikom na početku kombinatnog govora (Harris 2004). Ovo

tumačenje je dodatno podržano rezultatima istraživanja jer je većina učesnika koji su naučili svoj drugi jezik u ranom detinjstvu (od rođenja do 5. godine) rekla da ne pravi razliku između dva jezika kada ispoljavaju bes. Takođe, na osnovu rezultata, ispitanici koji su naučili drugi jezik u mešovitom i naturalističkom kontekstu u upitniku su dali više ocene emocionalnoj snazi drugog jezika. Više od polovine učesnika i dalje daje prednost svom maternjem jeziku. Ovaj ishod se može pripisati vrsti i stepenu izlaganja drugom jeziku. Učesnici ove grupe izjavili su da nisu imali mnogo mogućnosti da ispolje bes u drugom jeziku i da je nedovoljno poznavanje vokabulara vezanog za emocije nedostajalo kako bi se izrazili na adekvatan način. S druge strane, učesnici koji su jezik naučili kroz obrazovni sistem ukazali su na nedostatak terminologije potrebne za ispoljavanje besa. Prema ovim podacima moglo bi se zaključiti da tip kontakta s drugim jezikom određuje emocionalnost vezanu za dati jezik.

Međutim, važno je napomenuti da postoje odstupanja od pretpostavke da se maternji jezik konstantno bira kao glavni jezik za izražavanje emocija. Na osnovu rezultata upitnika, nekoliko učesnika je odabralo drugi jezik. Nakon detaljnijeg ispitivanja, svi učesnici iz ove grupe prešli su s maternjeg jezika na drugi jezik zbog intenzivnog izlaganja drugom jeziku kroz mrežu sagovornika, ukazujući na snažan uticaj jezičke socijalizacije. Ovaj rezultat sugerije da bilingvalni ljudi koji češće koriste drugi jezik prolaze kroz iskustva sa snažnom lingvističkom bazom, koja kasnije postaju deo njihove autobiografske memorije. Dakle, na osnovu rezultata se može zaključiti da dugoročna socijalizacija na datom jeziku dovodi do viših nivoa emocionalne kompetencije i do mogućeg odabira tog jezika u cilju izražavanja emocija.

5.2. Strah i anksioznost

Rezultati upitnika su pokazali da je više od polovine ispitanika izabralo drugi jezik kada su u pitanju teme zasnovane na negativnim emocijama. Fokusiranjem na Frojdiv rad s bilingvalnim pacijentima ustanovljeno je da je nekoliko pojedinaca odabralo drugi jezik kada su razgovarali o stresnim temama (Freud 1893). Glavna hipoteza koja proizilazi iz ovog rada bila je da drugi jezik omogućava bilingvalnim osobama da stvore neophodnu distancu i izbegnu izazivanje visokoemocionalne reakcije. Hipoteza je naknadno potkrepljena radom Buksbauma (Buxbaum 1949), Grinsona (Greenson 1950) i Krapfa (Krapf 1955),

koji su tvrdili da potisnuta sećanja mogu isplivati na površinu ako se maternji jezik koristi tokom veoma emotivnih razgovora. Drugim rečima, smatra se da iskustva koja su ispričana jezikom koji se slabije zna smanjuju nivo uzbuđenja koje pojedinac doživljava.

Odgovori grupe čiji članovi navode da koriste oba jezika za ispoljavanje emocija mogu se delimično objasniti kroz uticaj faktora uzrasta i konteksta savladavanja jezika. Smatra se da pojedinci koji rano nauče drugi jezik usvoje vokabular vezan za emocije u drugom jeziku na isti način kao i u maternjem jeziku (Dewaele 2006; 2010). Ovaj koncept je vidljiv u rezultatima studije pošto su učesnici koji su simultano bilingvalni ili su naučili jezik do svoje 5. godine priznali da ne osećaju razliku između jezika kada razgovaraju o traumatskim događajima. Slično tome, kontekst savladavanja jezika može uticati na verovatnoću upotrebe pomenutog jezika za izražavanje emocija. Pojedinci koji su stekli jezik u mešovitom ili naturalističkom kontekstu percipiraju jezik kao emotivniji za razliku od pojedinaca koji su ga stekli kroz obrazovanje (Dewaele, 2010). Učesnici koji su jezik naučili u školi odgovorima na upitnik i intervjuje ukazuju na mogući nedostatak emocionalnosti drugog jezika i smanjen nivo stresa u njegovoj primeni u vezi s uznemirujućim iskustvima.

Nekolicina učesnika je otkrila da koristi isključivo maternji jezik u razgovorima vezanim za traumatične događaje, što je u suprotnosti s uverenjima gorepomenute grupe. Ova grupa pojedinaca je pridavala veći značaj potpunom prenošenju emocija nego stresu izazvanom razgovorom o takvim događajima emocionalno bližim jezikom. Odluka se može pripisati efektu dominantnog jezika na obrađivanje afektivnog vokabulara (Simcox et al. 2012). Ako osoba tvrdi da je maternji jezik njihov dominantan jezik, koristiće navedeni jezik za izražavanje emocija bez obzira na emotivne posledice. Izbor dominantnog jezika može se pripisati dobro razvijenoj mreži sagovornika jer ona stvara mogućnosti internalizovanja vokabulara vezanog za emocije na datom jeziku (Talmi – Moscovitch 2004; Bovers – Pleidell-Pearce 2011).

Vraćajući se na temu dominantnog jezika, važno je pomenuti grupu ispitanika kod kojih je došlo do promene u pogledu dominantnog jezika. Nekoliko učesnika je odabralo drugi jezik kao glavni jezik za izražavanje emocija pošto su duži period proveli u zajednici koja koristi drugi jezik. Pod ovim okolnostima na izbor jezika uticao je faktor učestalosti upotrebe. Objašnjenja u vezi s izborom

pojedinaца bila su analogna grupi koja se odlučila za maternji jezik, navodeći da su izbegli „hendikep” izazvan ređe korišćenim jezikom. Rezultati ove studije se delimično slažu s ranijim zapažanjima (Aragno – Schlachet 1996; Schvanberg 2010), koja su pokazala da se maternji jezik može smatrati emotivnijim, povećavajući nivo anksioznosti zbog osećaja ponovnog proživljavanja sećanja, dok drugi jezik nudi bezbednu udaljenost čineći da se osoba oseća mirnije kada prepričava traumatična sećanja. U nekim slučajevima percipirana emocionalnost jezika, takođe, može imati kontradiktoran efekat gde se bira emotivniji jezik zbog velikog broja dostupnih reči, čime se nudi potpuno iskazivanje emocija.

Iako je strah prepoznat kao osnovna emocija, isto se ne može reći za anksioznost. Izbor jezika u slučaju anksioznosti u odnosu na strah može se tumačiti drugačije. Kao složen skup emocija, anksioznost može izazvati snažnu, instinktivnu reakciju koja bi mogla odrediti jezik koji se koristi za izražavanje emocija. Na osnovu rezultata, samo 4 osobe su priznale da su zabrinute kada koriste svoj drugi jezik. Objašnjenja su bila različita ali opšti osećaj destabilizacije bio je prisutan u svim odgovorima. Moguće objašnjenje za ovu reakciju bi moglo biti povezano s osećajem „destabilizacije identiteta” kada se prepletena osećanja frustracije i straha mogu iskusiti usled promene jezičke i/ili kulturne sredine (Block 2002; Kinginger 2008; 2009). U ovim slučajevima, identitet pojedinaca je „nepovratno pogođen” što utiče na buduće izbore u vezi sa određenim jezikom (Hannerz 1996: 110, prema Block 2002).

5.3. Ljubav

Uprkos tome što se ljubav opisuje kao jedna od osnovnih emocija koju svi pojedinci poseduju, njena složenost se ne može direktno definisati. Prema Altaribi (Altarriba 2003), lingvistički „prevod” ljubavi pokazuje se kao težak, kako zbog verbalnog tako i zbog neverbalnog iskazivanja pomenute emocije. Dakle, sticanje i korišćenje vokabulara vezanog za ljubav može biti zahtevno, posebno ako pojedinac nije iskusio emocionalne događaje u vezi s ovim konceptom. Nije iznenađujuće što su prethodne studije primetile važnost analize pozitivnih emocija, posebno ljubavi, kada se radi o izražavanju emocija bilingvalnih govornika (Dewaele 2006). Na osnovu rezultata, brojni jezički i kulturološki faktori utiču na procenu emocionalne težine dva jezika pri iskazivanju ljubavi.

Za početak, nešto više od polovine učesnika izjavilo je da maternji jezik ima veću emocionalnu težinu od njihovog drugog jezika. Odgovori ove grupe učesnika mogu se objasniti kroz uticaj nekoliko faktora. Izbor maternjeg jezika kao jezika koji nosi više emocionalnog značaja mogao bi biti povezan s nivoom značaja koji zauzima u umu govornika (Altarriba 2003). Za maternji jezik se kaže da se nalazi na dubljim nivoima pamćenja od drugog jezika zbog različitih emocionalnih konteksta s kojima se pojedinac susreće u tom jeziku (Harris 2004). Primera radi, učesnici koji pripadaju ovoj grupi izjavili su da nisu bili često izloženi emocionalnim situacijama u drugom jeziku, što je smanjilo šanse za sticanje emocionalnog iskustva i vokabulara na datom jeziku. Iako su objašnjenja za ovu odluku bila različita, moglo bi se zaključiti da učesnicima nedostaje nivo znanja ili emocionalnost u datom jeziku. Ispitanici su naveli da su bili primorani tražiti reči i fraze koje bi olakšale izražavanje emocija u drugom jeziku. Ova reakcija se može pripisati zahtevima koje takvi procesi postavljaju radnoj memoriji jer analiza sadržaja poruke smanjuje opseg pažnje koji je posvećen emocionalnom rasuđivanju (Dewaele 2008). Drugo objašnjenje za ovaj rezultat može biti povezano s nedostatkom pojmova emocija u drugom jeziku – problem koji bi se mogao rešiti kroz izlaganje određenom jeziku (Gibbs 2002). Ispitanici koji su izjavili da drugi jezik ima veću emocionalnu težinu često su ga koristili u emocionalnom kontekstu tokom dužeg vremenskog perioda, pokazavši uticaj faktora socijalizacije. Zahvaljujući velikoj mreži sagovornika, ispitanici su se upoznali s potrebnim rečima na drugom jeziku, i zauzvrat su ili izabrali drugi jezik kao glavni za izražavanje emocija ili su verovali da je jednak njihovom maternjem jeziku. Rezultati, dakle, pokazuju da su iskustva u drugom jeziku razumno doprinela povećanju njegove emocionalne težine. Vredi napomenuti tumačenje Žana Devaela koji je primetio da

„produženi kontakt sa drugim jezikom, zajedno sa retkim korišćenjem maternjeg jezika, može dovesti do iscrpljivanja pojmova emocija u maternjem jeziku, kao i do iscrpljivanja rečnika emocija. Dok su ovi govornici još uvek u stanju da prepoznaju koncept, on prestaje da bude centralan za interpretaciju sveta”

(Dewaele 2008: 1763).

Uzimajući ovaj zaključak u obzir, važno je napomenuti da različita iskustva u jeziku dovode do različitih tumačenja uporedivih emocionalnih situacija, čak i

kada se govori o pojmu koji je urođen kao što je to ljubav. Za usvajanje koncepta emocija, posebno ljubavi, smatra se da se zasniva na mnoštvu faktora (socijalizacija, uzrast i kontekst savladavanja jezika) od kojih svaki utiče na pojedinca na različit način, stvarajući jedinstvene puteve emocionalnog razvoja u okvirima datog jezika.

6. Zaključak

Razmatranjem odnosa dvojezičnosti i emocija, uočeno je da bilingvalne osobe daju prednost određenom jeziku u pogledu izražavanja emocija, a tu prednost često određuju suptilne kontekstualne razlike. Istraživanje je pokazalo da učesnici veruju da je maternji jezik emocionalno snažniji, ali ovo zapažanje ne zahteva davanje jasne prednosti maternjem jeziku, jer ispitanici imaju tendenciju da strateški koriste jezike kako bi postigli optimalni efekat i prevazišli ograničenja koja postavlja data situacija. Međutim, treba napomenuti da se rad fokusirao na mišljenje bilingvalnih govornika u uslovima gde je izbor omogućen (tj. u bilingvalnoj sredini) jer je u slučaju razgovora s monolingvalnim osobama bilingvalna osoba ograničena u odabiru željenog jezika za iskazivanje emocija. Dakle, u skladu s lingvističkim iskustvom pojedinaca i njihovom subjektivnošću, nudi se objašnjenje u pogledu izbora određenog jezika.

Rad, takođe, skreće pažnju na ideju da ambilingvalizam (idealno znanje oba jezika) nije ostvariv, jer su učesnici koji su tvrdili da su ambilingvalni i dalje davali prednost određenom jeziku u pogledu emocionalnih tema, pokazujući razlike u percepciji dva jezika. Ipak, neophodan je dalji rad kako bi se u potpunosti shvatilo mnoštvo subjektivnih faktora koji utiču na izgradnju identiteta bilingvalne osobe i na proces odabira jezika. Rezultati bi stoga trebalo samo da rasvetle fenomen dvojezičnosti, skrećući pažnju na ideju da „dvojezičnost nije statična pojava, već dinamičan, razvojni proces” (Pavlenko 2009: 71).

L I T E R A T U R A

- Adler, Max K. (1977) *Collective and Individual Bilingualism: A Sociolinguistic Study*. Hamburg: Helmut Buske Verlag.
- Altarriba, Jeanette (2003). Does cariño equal “liking”? *International Journal of Bilingualism*. 7/3: 305–322.
- Aragno, Anna, and Peter J. Schlachet. (1996). Accessibility of early experience through the language of origin: A theoretical integration. *Psychoanalytic Psychology*. 13/1: 23–34.
- Bialystok, Ellen (2013). Cognitive Effects. In: Grosjean, F. and Li, P. (ed.) *The psycholinguistics of bilingualism*. Wiley-Blackwell. 192-214.
- Birdsong, David, O. S. Bohn, and M. J. Munro. (2007). Nativelike pronunciation among late learners of French as a second language. *Language Experience in Second Language Speech Learning*, 99–116.
- Block, Jennifer. A. (2002). *Acceptance or change of private experiences: A comparative analysis in college students with public speaking anxiety*. Doctoral dissertation. University at Albany, State University of New York.
- Bond, Michael H., and Tat-ming Lai. (1986). Embarrassment and code switching into a second language. *The Journal of Social Psychology*. 126/2: 179–186.
- Bowers, Jeffrey S., and Christopher W. Pleydell-Pearce. (2011). Swearing, euphemisms, and linguistic relativity. *PLoS ONE*. 6/7, Article e2234.
- Buxbaum, Edith (1949). The role of a second language in the formation of ego and superego. *The Psychoanalytic Quarterly*. 18: 279–289.
- Chomsky, Noam (2006). *Language and mind*. Cambridge University Press.
- Clarke, Mark (1976). Second language acquisition as a clash of consciousness. *Language Learning*. 26/2: 377 – 90.
- Dewaele, Jean-Marc (2006) Expressing anger in multiple languages. In: Pavlenko, A. (ed.) *Bilingual minds: Emotional experience, expression, and representation*. Clevedon: Multilingual Matters
- Dewaele, Jean-Marc (2008). The emotional weight of I love you in multilinguals’ languages. *Journal of Pragmatics*. 40/10: 1753–1780.
- Dewaele, Jean-Marc (2010). *Emotions in multiple languages*. Palgrave Macmillan.
- Dewaele, Jean-Marc and Aneta Pavlenko (2001–2003). Web questionnaire *Bilingualism and Emotions*. University of London.
- Freud, Sigmund (1893). *The Psychical Mechanisms of Hysterical Phenomena*. London: Hogarth Press.
- Gibbs Jr, Raymond W. (2002). A new look at literal meaning in understanding what is said and implicated. *Journal of pragmatics*. 34/4: 457–486.

- Greenson, Ralph R. (1950). The mother tongue and the mother. *The International Journal of Psychoanalysis*. 31: 18–23.
- Grosjean, François (2008). *Studying bilinguals*. Oxford University Press.
- Grosjean, François, and Ping Li. (2013). *The psycholinguistics of bilingualism*. Wiley-Blackwell.
- Harris, Catherine L. (2004). Bilingual Speakers in the Lab: Psychophysiological Measures of Emotional Reactivity. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 25/2–3: 223–247.
- Javier, Rafael A., and Luis R. Marcos. (1989). The role of stress on the language-independence and code-switching phenomena. *Journal of Psycholinguistic Research*. 18/5: 449–472.
- Journal of Pragmatics*, 34 (4), 457–486.
- Kinginger, Celeste (2008) Language Learning in Study Abroad: Case Studies of Americans in France. *The Modern Language Journal*. 92: i–131.
- Kinginger, Celeste (2009). *Language learning and study abroad: A critical reading of research*. Palgrave Macmillan.
- Krapf, Eduardo E. (1955). The choice of language in polyglot psychoanalysis. *The Psychoanalytic Quarterly*, 24, 343–357.
- Pavlenko, Aneta (2002). Bilingualism and emotions. *Multilingua - Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication*. 21/1: 45–78.
- Pavlenko, Aneta (2005). *Emotions and multilingualism*. Cambridge University Press.
- Pavlenko, Aneta (2006). *Emotional experience, expression, and representation*. Multilingual Matters.
- Pavlenko, Aneta (2009). *The Bilingual Mental Lexicon: Interdisciplinary Approaches*. Multilingual Matters.
- Pavlenko, Aneta (2014). *The Bilingual Mind: And What it Tells Us about Language and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmid, Monika S. (2009). On L1 attrition and the linguistic system. *EUROSLA Yearbook*. 9: 212–244.
- Schwanberg, Jennifer Suzanne (2010). Does language of retrieval affect the remembering of trauma?. *Journal of Trauma & Dissociation*. 11/1: 44–56.
- Simcox, Travis et al. (2011). Does the language in which aversive stimuli are presented affect their processing?. *International Journal of Bilingualism*. 16: 419–427.
- Stubbs, Michael (1997). Language and the mediation of experience: Linguistic representation and cognitive orientation. In: *The Handbook of Sociolinguistics* (F. Coulmas, ed.). 358–373.

- Talmi, Deborah, and Morris Moscovitch (2004). Can semantic relatedness explain the enhancement of memory for emotional words?. *Memory & Cognition*. 32/5: 742–751.
- Wierzbicka, Anna (1999). *Emotions across Languages and Cultures: Diversity and Universals* (Studies in Emotion and Social Interaction). Cambridge University Press.

Jelena Lukić

LANGUAGE CHOICE FOR EMOTIONAL EXPRESSION IN BILINGUAL
SPEAKERS: THE CASE OF HUNGARIAN AND SERBIAN LANGUAGES

Summary

The aim of this paper was to explore the relationship between the two languages and emotional expression of Hungarian-Serbian bilingual speakers. A combination of qualitative and quantitative approaches was used in the data analysis, setting out to cover as many aspects of the phenomenon as possible. The present study employed the adaptation of the Bilingualism and Emotions Questionnaire (BEQ) alongside statistical analysis and personal interviews to gain insights into the bilingual speakers' thought process. The results suggest that individuals show a preference for a given language when discussing or displaying emotions, owing to a plethora of subjective factors such as the age of acquisition, context of acquisition, language dominance and language socialization. Even though the results lend support to the established hypotheses, these findings are not universally applicable and solely offer a framework for further investigation in the given field.

KEY WORDS: bilingualism, mother tongue, second language, expressing emotions.

Msr Jelena Lukić
Univerzitet Ka'Foskari
Venecija
Republika Italija
jelenal025@gmail.com

